

- De top-‘agroleiters’ met kennis van de landbouw.
- Toppleiter berekent toptarief. Rechtsbijstand stuk voordeliger, maar let op of agrokennis in huis is.
- Toppers ‘doen’ Q-koorts en andere ziekten, maar vooral veel milieu- en pachtzaken.
- Trend in de agro-advocatuur: meer botsingen tussen boer en burger.

Agrarische advocatuur is een vak apart. Als een niet-agrarisch advocaat agrarische zaken gaat doen, neemt de boer in kwestie een risico.

FOTO: KOOS GROENEWOLD

ZE ZIJN MINDER BEFAAMD DAN GEVIERDE STRAFPLEITERS. TOCH KENT OOK DE AGROWERELD ZIJN TOPADVOCATUUR. **BOERDERIJ INVENTARISEERDE ‘MEESTERS IN DE LANDBOUW’.**

DE AGRARISCHE TOP-ADVOCATEN

Wie zijn de Moszkowiczen van de landbouw?

HOE zit het eigenlijk als zich rond het boerenbedrijf een juridische kwestie aandient? Kan een boer naar de eerste de beste advocaat of moet hij naar een gespecialiseerd kantoor? Wat is wijs, is goede raad altijd duur of kan het ook anders? Dat hangt natuurlijk helemaal van de zaak af. Maar grosso modo denkt Willem Bruil van het Instituut voor Agrarisch Recht dat het toch slim is om naar een in landbouwaan-gelegenheden gespecialiseerde advocaat te gaan: „Het is een vak. Er gebeuren vaak toch vreemde dingen als een niet-agrarisch advocaat agrarische zaken gaat doen.” Neem de pachtwet, daar gelden bijvoorbeeld andere beroepstermijnen. Of neem een milieuvergunning. Bruil: „Wat je ziet, is dat klagers tegenwoordig zaken

aanvoeren als 'landbouw is slecht voor de volksgezondheid'. Dat zijn ingewikkelde casussen." Dat soort zaken speelt bijvoorbeeld in de Natura 2000-gebieden. Die moeten beschermd worden tegen neerslaan van stikstof. Daarbij wijst de vinger steevast naar drie boosdoeners: verkeer, industrie en landbouw. Wie bij zo'n onderwerp in een juridische discussie verzeild raakt, kan maar het best over een vakadvocaat met agrarische kennis beschikken. Zulke advocaten hebben zich misschien ook wel omgeschoold richting milieu, want in pachtgeschillen is steeds minder te verdienen. Bij de reguliere pacht waren boeren nog goed beschermd, maar in de geliberaliseerde pacht is er amper bescherming meer, dus ook weinig werk voor advocaten. ➔

BOERDERIJ ZET ENKELE AGRARISCHE TOPADVOCATEN OP EEN RIJ. MAAR ER ZIJN ER MEER.

Dit zijn de topadvocaten met agrarische kennis

Mr. **Els Harbers** is sinds 1994 werkzaam als advocaat en sinds 2011 verbonden aan Hekkelman Advocaten en Notarissen in Nijmegen. Ze oefent een brede praktijk uit op het gebied van vastgoed- en bestuursrecht, met agrarisch recht – waaronder pachtrecht – als specialisatie. In dat kader maakt ze tevens deel uit van de redactie van het *Tijdschrift voor Agrarisch Recht*. Nevenfunctie die ze onder meer bekleedt: rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank 's-Hertogenbosch, sector bestuursrecht. Levensmotto: snelheid is voor mij een onderdeel van kwaliteit. De landbouw kan Harbers onder meer kennen van grondzaken, waaronder het pachtrecht.

Mr. **Gerard Snijders** promoveerde op productveiligheid en aansprakelijkheid. In 1989 kwam hij bij Wijn & Stael, dat al veel agrarisch recht deed. Het werd ook Snijders specialisme. Van 1992 tot 2012 was hij bijzonder hoogleraar agrarisch recht in Nijmegen. Zijn specialisme is het bijstaan van (ver)pachters, agrarisch ondernemers en landbouworganisaties. De band met de agrarische sector is er sinds hij in zijn middelbare schooltijd regelmatig op een boerderij werkte. Snijders schreef een boek over het Nederlandse pachtrecht en publiceert veel over het agrarisch recht. Hij is lid van de Vereniging voor Agrarisch Recht Advocaten en voorzitter van een aantal arbitragecommissies. De landbouw kent Snijders onder meer van de MPA-affaire (2002) en de Q-koorts.

Mr. **Jan van Vliet** is na zijn studie notarieel recht en Nederlands recht aan de VU juridisch medewerker geweest bij de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB) in Leeuwarden. Daarna was hij advocaat en procureur in Leeuwarden. In 1990 was hij medeoprichter van A&S en hij is nu een van de vennoten. Van Vliet beschrijft zichzelf als een boerenzoon en een echt buitenmens. Als nevenactiviteiten zijn te noemen: lid Vereniging

Agrarisch Recht, lid Vereniging voor Agrarisch Recht Advocaten, docent leergang agrarisch recht Alfa accountants. De landbouw kent Van Vliet onder meer van de volgende zaak: een melkfabriek had met 18 boeren een overeenkomst tot levering, maar meldde het weekend voor oud en nieuw dat de overeenkomst per 1 januari niet doorging. Verder veel (erfpacht) zaken.

Mr. **Benno Nijman** deed naast zijn werk bij de politie in deeltijd Nederlands Recht aan de Universiteit Utrecht. Daarna kwam hij als jurist bij rechtsbijstandverzekeraar Arag en later bij A&S. Nijman is geboren en getogen op een boerderij in de Achterhoek. We kennen hem als een 'brede agro-advocaat'; hij is specialist in het vastgoedrecht, pacht en ruilverkaveling. De afgelopen jaren heeft hij zaken gedaan, waarbij met name de verhouding tussen het oude en het nieuwe pachtrecht aan de orde was. Verder zaken op het gebied van de *Gezondheids- en welzijnswet* en de *Transportverordening*. Afgelopen jaar heeft Nijman bij de rechtbank in Roermond (L.) een cliënt bijgestaan die werd verdacht van het witwassen van melk door het organiseren van transporten van melk naar Duitsland.

Mr. **Paul Bodden** is advocaat sinds 2003. Daarvoor werkte hij als jurist voor een grote onderneming in diervoeding en enkele gemeentes. In de landbouw is Bodden hoofdzakelijk bekend van zaken rond ruimtelijke ordening, milieu- en natuurbescherming, vergunningprocedures rond (grootschalige) intensieve veehouderij (bijvoorbeeld over de Omgevingsverordening Groningen). Hij doceert regelmatig en schreef recentelijk een pre-advies voor de Vereniging voor Milieurecht en de Vereniging voor Agrarisch Recht. Ook is hij vast medewerker van het *Tijdschrift voor Agrarisch Recht*. 'De aantrekkingskracht van het landelijk gebied en het spanningsveld tussen de vele claims op de schaarse ruimte' is wat Bod- ➔

PROFIEL

Els Harbers (46).
Kantoor: Hekkelman Advocaten en Notarissen Nijmegen. **Specialisme:** pachtrecht.

PROFIEL

Gerard Snijders (56).
Kantoor: Wijn & Stael Advocaten Utrecht. **Specialisme:** pacht en landbouwschade.

PROFIEL

Jan van Vliet (60).
Kantoor: A&S Advocaten Wageningen. **Specialisme:** pacht en maatschappen.

PROFIEL

Benno Nijman (54).
Kantoor: A&S Wageningen. **Specialisme:** pacht, gezondheidszaken.

PROFIEL

Paul Bodden (38).
Kantoor: Hekkelman Advocaten en Notarissen Nijmegen. **Specialisme:** milieu, ruimte.

Uurtarief: €200 tot €300

Het uurtarief van de genoemde topadvocaten ligt tussen €200 en €300. De meeste kantoren plaatsen wel de kanttekening dat sprake is van maatwerk en dus wisselende tarieven. Toch wat indicaties. Hekkelman rekent ze in beginsel een partnertarief van €285. Bij A&S is dat €265 exclusief btw. GVK Adure rekent €220 en schrijft daarbij 'exclusief 10 procent LTO Noord-ledenkorting'. Linssen CS Advocaten doet het met 'rond €200 per uur exclusief btw en verschotten'.

De tarieven lopen grosso modo niet heel ver uiteen bij de verschillende kantoren. Alleen CMS Derks Star Busmann zit er flink boven voor heel specifieke kennis: €375 per uur.

Bij een rechtsbijstandverzekeraar ben je voor een heel gezin klaar voor onder €500 (opgave Arag).

Toename in milieuzaken

Sowieso ziet Bruil een toename in milieuzaken. Rechtszaken rond quota zijn er juist minder. Het melkquotum verdwijnt in 2015, die van varkens, pluimvee en het suikerquotum verdwijnen rond die tijd ook en het zetmeelquotum verdween al eerder. Quota worden minder waard, dus is het ook minder interessant om er tegen te procederen. En als ze verdwijnen, valt al helemaal niet meer te procederen.

Boeren kunnen uiteraard ook gebruik maken van een rechtsbijstandverzekering. Maar Bruil plaatst hierbij wel een kanttekening: „Vergewis je er alleen wel van dat je wel een specialist toegewezen krijgt. Neem geen genoegen met een generieke advocaat.” Veel rechtsbijstandverzekeraars doen dat overigens ook. Navraag leert dat een gezin bij bijvoorbeeld Arag voor €500 gedekt is tegen zo'n beetje alles aan rechtszaken. Arag-advocaten proberen het meeste zelf te doen, maar bij complexe zaken worden specialisten

FOTO: RONALD HISSINK

Asbestsanering. Menig boer heeft met dit bijtje gehakt, al dan niet met hulp van een advocaat. Trend: agro-advocaten krijgen steeds meer milieuzaken en minder pachtzaken.

ingehuurd. Bij een geschil boven €25.000 mag de boer de advocaat kiezen die hij wil. Enige restrictie: er zit een limiet op de polis van €40.000. Daarboven moet je zelf betalen. Moeten experts worden ingehuurd voor een complexe zaak, dan zit je betrekkelijk snel aan zo'n bedrag. Onlangs nog moest een tuinbouwexpert constateren dat een bacterie in een touwtje dat aardbeienplanten omhoog hield, zorgde voor dode planten. Kosten van alleen de expert al: €15.000.

De Q-koorts is zo'n zaak geweest waarbij boeren moesten aankloppen bij gespecialiseerde advocaten. Een trend die hier achter is waar te nemen: de kloof tussen de boer, de burger en de politiek wordt groter.

Trends

Boerderij heeft ook de in het kader genoemde topadvocaten gevraagd naar trends in de agro-advocatuur. Onder hen is Els Harbers. Wat Bruil constateert, ziet zij ook: „Door liberalisering zijn er bij pacht minder procedures. Het huidige pachtstelsel staat onder druk.”

Haar kantoorcollega Paul Bodden voegt toe dat de maatschappelijke en politieke weerstand tegen schaalvergroting in de veehouderij groeit, waardoor het belang van de boer naar de achtergrond wordt verdrongen. Dit brengt veel procedures met zich mee.

Ook Joost de Rooij van Linssen advocaten ziet dat: „Ik zie een steeds groter wordende kloof tussen de sector en zijn omgeving: burgers en politiek.”

De benadering die boeren bij juridische conflicten ten deel valt vanuit de buitenwereld, baart agropleiters zorgen. Een voorbeeld is de Q-koorts, waarbij schadeclaims van patiënten richting geitenhouders gingen. De Rooij: „Los van allerlei juridische bezwaren rond causaal verband en de toepasselijkheid van boek 6 van het Burgerlijk Wetboek op bedrijven als deze, stuit het mij persoonlijk tegen

de borst dat bedrijven die toch wel heel veel ellende over zich heen hebben gehad, nu ook nog eens geconfronteerd worden met procedures, terwijl zij aan alle wet- en regelgeving en vergunningen voldoen en er in alle objectiviteit ook niets aan kunnen doen.”

Charles van Mierlo van GVK Adure ziet een trend in het waterschapsrecht. Daar ziet hij de laatste jaren steeds vaker dat het waterschap voor waterstaatswerken, niet kiest voor het middel van de onteigening van de grond die ze nodig hebben, maar voor een gedoogplicht. In dat geval blijft de betreffende grondeigenaar gewoon eigenaar, maar moet hij gedogen dat op zijn grond werken worden uitgevoerd. Hij wordt dan eigenaar van bijvoorbeeld een waterloop of een tijdelijke weg. Van Mierlo: „Als eigenaar heb je dan wel recht op schadeloosstelling. Het blijkt evenwel dat dit soort ingrepen in de praktijk bij grondeigenaren een enorme impact heeft. Verder is bij onteigening duidelijk dat de eigenaar recht heeft op volledige schadeloosstelling, terwijl dat bij gedogen niet altijd door het waterschap als zodanig erkend wordt.”

Ronald Buitenhuis

den aanspreekt in zijn vakgebied.

Mr. **Charles van Mierlo**, geboren op een melkveebedrijf, was enige jaren bedrijfsjurist in de agribusiness voordat hij in 1991 jurist werd bij een landbouworganisatie. Sinds 1999 is hij advocaat bij GVK Adure met een brede civiel- en bestuursrechtelijke praktijk op de terreinen agri en vastgoed. Van Mierlo procedeert geregeld bij het Europese Hof in Luxemburg. In de landbouw geniet Van Mierlo onder meer enige bekendheid door de door hem gevoerde proefprocedure over de vraag aan wie de toeslagrechten bij het einde van de pacht toekomen. Ook voerde hij de procedure over de vraag of een veehouder die een kalf aan een lang touw in de stal aanhield, in overtreding was in verband met de overtreding van een Europese richtlijn tegen ‘aangebonden’ kalveren. Verder: geschillen in verband met asbestsaneringen en bermmaaiselvervuiling.

Mr. **Joost de Rooij** studeerde cum laude af aan de Universiteit van Tilburg. Hij werkt sinds 1996 voor Linssen CS Advocaten. Hij heeft zich gespecialiseerd in het bestuursrecht, met name het milieurecht en ruimtelijk ordeningsrecht. In 2009 promoveerde De Rooij aan de Universiteit van Groningen op zijn proefschrift *Kan de meststoffenwet gemist worden*. De Rooij is in de agrosector onder meer bekend van de wat grotere zaken die hij doet rond Q-koorts (hij staat circa 35 geitenhouders bij), MKZ (Kamperveen, Ov.) en varkenspest (hij heeft destijds acht varkenshouders bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven (CBB) bijgestaan, hetgeen heeft geleid tot de schadevergoedingsregeling voor het fokverbod). Verder houdt hij zich veel bezig met de megastallenproblematiek in Brabant.

Mr. **Theo Linssen** studeerde Nederlands Recht aan de Universiteit van Tilburg. Na zijn afstuderen in 1982 was hij als advocaat werkzaam bij een advocatenkantoor in Rotterdam. In 1987 vestigde hij zich als zelfstandig advocaat in Tilburg. Linssen heeft zich gespecialiseerd in burgerlijk recht, agrarisch recht, ondernemingsrecht, economisch strafrecht en ruimte-

lijk bestuursrecht. Ook is hij actief op het terrein van arbitrages, niet alleen als advocaat/belangenbehartiger, maar ook als voorzitter en lid van arbitragecommissies. Tevens is hij openbaar aanklager bij de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS). In de landbouw is Linssen onder meer bekend van de Abab-zaak, de *Wet arbeid vreemdelingen* en als verdediger van de ‘aspergekoningin’ in Someren (N.-Br.).

Mr. **Dominique van Dijk** is gespecialiseerd in agrarisch recht, onteigeningsrecht, huurrecht en arbitrages. Hij is voorzitter van de Vereniging van Agrarisch Recht Advocaten. Van Dijk was actief betrokken bij het verzet tegen het invoeren van de oormerken, en van een kort geding tegen de inmiddels overleden Robert Long die zich namens Varkens in Nood in stevige bewoordingen had uitgelaten over de varkenshouderij. Ook heeft hij aandacht gekregen in een zaak van een aantal melkveehouders tegen Bayer. Meer recent heeft Van Dijk de Nederlandse Schapen- en Geitenfokkers Organisatie in een kort geding bijgestaan tegen de Gezondheidsdienst voor Dieren, in verband met afgifte van certificaten en verklaringen betreffende zwoegerziekte.

Verantwoording

Deze lijst van topadvocaten is gebaseerd op onder meer input van het Instituut voor Agrarisch Recht en aansluitend navraag in het veld. Volgens Dominique van Dijk zijn de advocaten die met enige regelmaat actief zijn in de agrarische hoek vrijwel allen lid van de door de Nederlandse Orde van Advocaten erkende specialisatievereniging De Vereniging van Agrarisch Recht Advocaten (www.vvara.nl). Het leidental van rond 50 advocaten is al jaren stabiel. Dat lijkt er op te duiden dat voor deze specialistische tak het werk niet toeneemt, maar evenmin afneemt.

Is deze topadvocaten-lijst compleet? Uiteraard niet. Meer advocaten zijn genoemd, onder wie vooral Piet Stehouwer, Johan van Groningen en Kees van Schaik. Wie wil kan het hele A&S-kantoor erop zetten, of agro-kantoor GVK Adure.

PROFIEL

Charles van Mierlo (51). **Kantoor:** GVK Adure, Zwolle. **Specialisme:** pacht, milieu.

PROFIEL

Joost de Rooij (39). **Kantoor:** Linssen CS Advocaten. **Specialisme:** milieurecht en ruimtelijk ordeningsrecht.

PROFIEL

Theo Linssen (55). **Kantoor:** Linssen CS Advocaten. **Specialisme:** agrarisch recht en economisch strafrecht.

PROFIEL

Dominique van Dijk (64). **Kantoor:** CMS Derks Star Busmann **Specialisme:** onteigening, huurrecht en arbitrages.